

EVLİYA ÇELEBİ *SEYAHATNAMESİ*'NDE ADI GEÇEN MEVLEVİHANE VE TEKKELER

M. Askeri KÜÇÜKKAYA*

Giriş

Kültür tarihimizin önemli kaynaklarından Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Mevlevilikle ilgili çok değerli bilgiler bulunmaktadır. Mevlana Celaleddin-i Rûmî'nin hayatı, tasavvufî kişiliği, topluma etkileri ve halifelerinin irşad faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle, mevlevihaneler hakkında detaylı bilgi bulunmaktadır. Yapı şekli, hizmet alanları ve topluma yönelik çalışmaları hakkında değerli bilgiler sunulmuştur.

MEVLEVİHANE VE TEKKELER

1. Mevlana Celaleddin-i Rûmî Tekkesi

Konya'daki Mevlevilerin merkezî tekkesidir. Evliya Çelebi, bu tekke'nin güzelliğini ifade etmek için, "*...vasfında lîsân kâsırdır.*"¹ der.

Mevlananın kabride buradadır. Babası Bahaeddin Veled ile birlikte aynı yerde yatmaktadır.² Evliya Çelebi, bu makamın Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığını söyler. Her ne kadar birçok padişah burayı tamir etmişlerse de esas banisinin Sultan Süleyman olduğunu ifade eder. Sultan Süleyman H.941 tarihinde Bağdat seferine giderken, uğradığı Konya'ya Mevlana'nın makamının yapılması için iki yüz kese altın verir. Bağdat'ı fethettikten sonra Konya'ya uğrarken ilk önce Mevlana'nın sandukasını altın sırmalarla donatıp, etrafını da gümüş parmaklıklarla çevirir. Dört tarafına da hüsn-i hât ile ayetler yazdırmıştır. Gümüş kapkacak, şamdan, buhurdan, gülsuyu kapları, meşalelikler, binlerce süslü kandil ve avizeler yerleştirmiştir. Mevlana'nın babasının sandukası Mevlana'dakinden daha yüksek yapılmıştır. Baş kısmında Mevlevî külahları üzerine beyaz sarıklar konmuştur. Keşmir ve Lahor şalları örtülmüştür. Evliya Çelebi,

* Dr., Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Tarihî Anabilim Dalı.

¹ Evliya Çelebi, Seyahatname, Neşreden Ahmet Cevdet, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1314., III/26-27.; Evliya Çelebi, Seyahatname, (Evliya Çelebi b. Derviş Muhammed Zillî, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 ve 305 Yazmasının Transkripsiyonu Dizini) Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998-1999-2001.3/18-19.

² Seyahatname, (Cevdet), III/24-25.; A.g.e., (Heyet), 3/21.

kabirlerin semâ'hânenin güney kısmında olduğunu belirtir. Etrafları parmaklıklarla örülmüştür. Ayrı ayrı kubbeler yapılmamıştır. Semâ'hânesi cilalı olup, geniş bir yerdir. Beyaz mermerlerle döşenmiş avlusunda, haftada bir Mevlevî âyîni yapılırdı. Mevlevî âyînine katılanların bilgili kişiler olduğuna dikkat çeken Evliya Çelebi, bunların mütevâzi bilgili kişiler olduğunu söyler. Tekkedeki mutfak, kiler, fırın ve yemekhanenin de Sultan Süleyman hayratıdır. Tekkenin yanındaki camii ve iki minaresi de Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır.¹

2. Bursa Mevlevîhanesi

Evliya Çelebi, XVII. Yüzyılda Bursa'ya yaptığı seyahatte gördüğü tekkelerin içerisinde en büyüğü olarak tanıtmıştır. Pınarbaşı yolu üzerinde bulunan bu Mevlevîhane'nin 70-80 odalı ve geniş bir semâ'hânedan müteşekkil olduğunu belirtir. "*Cümleden mükellef, âsitâne-i Hazret-i Mevlânâ- Celâleddîn-i Rûmî'dir. Pınarbaşı râhı üzre yetmiş seksen hücreli ve semâ' meydana ile arasta, bâğ ve bağçe ile pirâstedir.*"² Bu Mevlevîhane, Ahmed Cünûnî (ö. 1030/1620) tarafından Pınarbaşı'nda yaptırılmıştır.³

3. Amasya Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Tekkesi

Evliya Çelebi, Mevlânâ Celâleddin Rumi tekkesinin Amasya'nın kırk tekkesi içerisinde en güzel tekke olduğunu söyler. Mevlevîhânesi ile, semâ' ve safâ hânesinin de olduğunu kaydeder.⁴

4. Erzincan Mevlâna Celâleddin-i Rûmî Tekkesi

Evliya Çelebi, Erzincan'da yedi tekkenin olduğunu söylemiştir. Bunlardan Hazreti Mevlâna ile Abdulkadir Geylanî'nin tekkelerinden bahsetmektedir. Evliya Çelebi, Erzincan'daki Hazreti Mevlana tekkesinde her gece Mevlevî âyîni yapıldığını, kütüphanesinde bizzat Mevlana'nın el yazması bir Kur'an-ı Kerim ile Mesnevîsinin olduğunu söylemektedir. Yine bu tekkede Mevlâna'nın evlatlarından Çelebi Efendi'nin medfun olduğunu da ifade etmektedir.⁵

5. Ankara Hazreti Mevlana Tekkesi

Cenap Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Üç tarafının gül bahçeleri ile

¹ A.g.e., (Cevdet), III/26-27.; A.g.e., (Heyet), 3/21-22.

² A.g.e., (Cevdet), II/17.

³ Mustafa Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, I-II, Uludağ Yayınları İstanbul I.Cilt 1990 İstanbul, II-Cilt İstanbul 1993.I/124.

⁴ Seyahatname, (Cevdet), II/188.

⁵ A.g.e., (Cevdet), II/ 381.

çevrildiği ifade edilmiştir.¹

6. Şems-i Tebrizî Tekkesi

Konya'da mevlevi tekkelerinden olan Şems-i Tebrîz-i tekkesinin yüksek kubbeli bir yapı olduğunu söyleyen Evliya Çelebi, bu tekke de Mevlevi ayininin yapıldığını söylemektedir.²

7. Yenikapı (Yalıkapı)³ Mevlevîhanesi

Evliya Çelebi, bu mevlevîhaneyi yeşilliklerle çevrili, yetmiş fakirin kaldığı, vakfına ait yetmiş dükkânı bulunan bir yapı olarak tanıtır. Bakımlı ve muntazam bir yapı olarak hizmet gören bu tekkenin iç duvarlarının süslü ve müzeyyen bir tarzda inşa edildiğini de kaydeder.⁴ Mevlevîyye'nin İstanbul'daki ikinci büyük merkezi olan bu tekke, Yeniçeri Kâtibi Malkoç Mehmet Efendi (ö. 1056/1646) tarafından 1006/1597-98 yılında, Zeytinburnu İlçesi, Merkez Efendi Mahallesi Mevlevîhâne Caddesi üzerinde yapılmıştır.⁵

8. Kasımpaşa Mevlevîhânesi

Kasımpaşa'da bulunan bu tekke için Evliya Çelebi; *"....Sultan Murad Han-ı Rabi asrında Abdi Dede hazretleri himmet-i ehbâbı ile kendüleri cümle ababalarına himmetleri Ferhad-vârî ırgatlık iderek bina etmişler Zemini mürtetî'cedir.."* demektedir. Beyoğlu, Surûrî Mehmed Efendi Mahallesi, Kasımpaşa Mevlevîhane Caddesi'ndedir. IV. Murad'ın Şeyh Abdi Dede'nin bostanına altı kârgir, üstü ahşap olarak yaptırdığı iki katlı bir binadır. Çift merdivenli iki giriş kapısı olan bu yapının ortası tuğla kemerlidir. Zamanımızda üstü çökmüş, harabe durumundaki tuğralı ve kitâbeli avlu kapısı mevcuttur.⁷

¹ A.g.e., (Cevdet), II/430.

² A.g.e., (Heyet), 3/19.

³ Evliya Çelebi Seyahatname, (Evliya Çelebi b. Derviş Muhammed Zilli, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu Dizini), Haz. Orhan Şaik Gökyay, Yapı Kredi Yay. İstanbul 1996., s. 161. de Yalıkapısı Mevlevîhânesi olarak geçmektedir.

⁴ A.g.e., (Cevdet), I/392., (Gökyay), s. 166.; A.g.e., (Topkapı Bağdat 304), 117a.

⁵ Yenikapı Mevlevîhânesi için bk. M.Baha Tanman, "Yenikapı Mevlevîhânesi" IX.Vakıf Haftası Kitabı, Ankara, 1992.s.93-108.; Mustafa Özdamar, Dersaadet Dergâhları, Kırk Kandil Yay., İstanbul. 1994.s.145-149.; Ekrem Işın- M. Baha Tanman, "Yenikapı Mevlevîhânesi" DBİA, VII/476-485.; Yüksel Yoldaş Demircanlı, İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. İstanbul, tarihsiz, s. 303.

⁶ Seyahatname., (Cevdet), I/420; Evliya Çelebi, Seyahatname, (15.Cilt) Türkçeleştiren Zuhuri Danışman, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul, 1969-1971. II/120.; Geniş bilgi için bkz: Hüseyin Ayvansaraylı, Hadikarû'l-Cevâmî I-II, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1281. II/10-11.

⁷ Demircanlı, a.g.e., s. 302.

9. Galata Mevlevîhanesi

İskender Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kale Kapısı dışında, yüksek bir yerde bulunan bu tekkenin, yüz odası ve geniş bir avlusu olduğunu öğrenmekteyiz.¹ Bu mevlevîhane, Beyoğlu, Tünel, Galip Dede Caddesi'ndeydi.²

10. Beşiktaş Mevlevihânesi

Beşiktaş'ta sahil kenarında olan bu tekkenin³ İstanbul'da ve başka yerde benzerinin olmadığına dikkat çeken Evliya Çelebi, kubbesinin bir benzerinin yapılamayacağını iddia eder. Sema'hânesi baştan başa ceviz kaplamalı olan bu tekkenin, duvar ve tabanı nakışlı necef mermerinden yapılmıştır. Evliya Çelebi, bu tekke için: *"...tekye-i Mevlevîhâne-i Beşiktaş Paşa, leb-i deryâda semâ'hânesi deryâya nâzır fevkânî bir mevlevîhânedir kim İslambol'da ve gayrı diyârda misli yokdur. Semâ'hânesi bir musanna tavan kubbe-i la'l-gündür gayet kim şimdiki üstadları ana nazîre kubbe inşâ idemezler gayet ref'i ve pesendide kubbe-i âlîdir..."*⁴ Beşiktaş Mevlevihânesi 1031/1621 de Ohrili Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde kullanılan Çırağan Sarayı'nın ortasında bir yerde imiş. Bu mevlevîhanenin sadece, deniz kıyısında bir mezar taşı zamanımıza ulaşmıştır. II. Mahmud tarafından sarayın onarımı yapılırken mevlevîhane, Ortaköy'e taşınmış, 1868 de Maçka'ya 1973'te de günümüzde Bahariye Mevlevihânesi olarak isimlendirilen Silahatarağa Caddesindeki yere yerleştirilmiştir.⁵

11. Kayseri Hazret-i Celâleddîn-i Rûmî Tekkesi

Kayseri'deki tekkeler içerisinde zikredilmiştir. Mevlevi dervişlerinin kaldığı bu tekke, haftada iki defa semâ' ayîni yapılmış. Bu tekkenin kapısı önünde güzel bir çeşme olduğunu öğrenmekteyiz. Tekke de birçok oda, mutfak ve çalgı odası bulunmaktadır.⁶

12. Edirne Hazret-i Celâleddîn-i Rûmî Dervişleri Tekkesi

Seyahatname'de belirtildiğine göre, bu tekkenin ilk faaliyet döneminde kaza sonucu bir cinayetin meydana gelmesinden dolayı faaliyetine ara verilmiştir. Ana binaya bir minare yaptırılarak camiye çevrilmiştir. Daha sonra, caminin kuzey bahçesine tekke inşa edilmiştir. İnşa edilen tekkenin bünyesinde, imaret, medrese ve derviş odaları yapılmıştır. Her hafta düzenlenen semâ' ayinine iki yüzün üzerinde

¹ Seyahatname, (Cevdet), I/442.; A.g.e., (Gökyay), s. 189.; A.g.e., (Topkapı Bağdat 304),133a.; A.g.e., (Danışman), II/141.XIII/170.; Geniş bilgi için bkz. Ayvansarayî, Hadika, II/42-48.

² Demircanlı, a.g.e., s. 300.

³ M. Baha Tanman, " Beşiktaş Mevlevihânesi", DİA, V/553-554.

⁴ Seyahatname, (Cevdet), I/450.; A.g.e., (Gökyay),s.192.; A.g.e., (Topkapı Bağdat 304),135b.; A.g.e., (Danışman), II/149.; Geniş bilgi için bkz. Ayvansarayî, Hadika, II/104-109.

⁵ Demircanlı, a.g.e., s. 299.

⁶ Seyahatname., (Cevdet), III/179-180.; A.g.e., (Heyet), 3/107.

dervişin katıldığı ifade edilmiştir. Semâ' ayinine katılan dervişlerin çeşitli makamlarda ilahîler icra ettikleri de verilen bilgilerdendir.¹

13. Bağdat Mevlevihânesi

Bağdat'taki yedi yüz tekkenin meşhurlarından sayılmıştır.²

14. Tokat Mevlevihânesi

Seyyahımız 1066/1656 yılında gittiği Tokat'ta bu Mevlevihâne'yi görmüştür.³ Mevlevihâne hakkında verdiği malumattan anlaşıldığına göre, gayet mamur ve bakımlı bir yerdir. Bânisi Sultan I. Ahmed Han vezirlerinden Sülün Muslu Paşa'dır. Evliya Çelebi, bu Mevlevihâne'yi güzel ve bakımlı olmasından dolayı, benzerinin az bulunduğunu ifade etmek için Beşiktaş Mevlevihânesi ile karşılaştırmıştır. Vakıflarının çokluğu nedeniyle, iyi hizmet yapılan bir Mevlevihânedir. Yüksek ve ağaçlı bir yerdedir. Bu Mevlevihâne'de haftada iki gün mukâbele yapılırdı.⁴

15. Gelibolu Mevlâna Celaleddin-i Rûmî Tekkesi

Seyyahımızın ifadesiyle, bu tekkenin Rumeli'nde bir benzeri yoktur. Çok güzel ve bakımlı bir tekkedir. Yetmiş seksen dervişin kaldığı bu tekkenin mutfak, kiler ve semâ'hanesi vardı. Bu tekkenin şeyhi Ağazâde denilen bir kişidir. Mesnevîhândır. Evliya Çelebi, bu zatın sohbetlerine katılıp, elini öpmüştür.⁵

16. Saraybosna Mevlevî Tekkesi

Saraybosna'da çeşitli tarikatlara mensup kırk yedi adet tekke bulunmaktaydı. Bunların içerisinde yalnızca Mevlevî tekkesi hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Saraybosna'nın içinden geçen Malaçka nehrinin kenarında, yüksek bir tepenin üzerinde bina edilmiştir. Etrafı bağ ve bahçelerle çevrili olan bu tekke seksene yakın derviş odası, mutriban mahfili ve yemek salonu ile büyük bir tekkeydi. Şeyhi, Neyzenbaşı Mustafa Efendi isminde bir kişi olup, aynı zamanda hat sanatına da vakıf birisiydi.⁶

17. Üsküp Mevlevihânesi

¹ A.g.e, (Cevdet), III/ 452.; A.g.e., (Heyet), 3/253.; A.g.e, (Topkapı Bağdat 305), 158b.

² Seyahatname, (Cevdet), IV/420.

³ Evliya Çelebi'nin Tokat'a yaptığı seyahatin değerlendirilmesi için bk. Kâzım Koprıman, "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Tokat Şehrine Dâir Verilen Bilgilerin Değerlendirilmesi", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Ankara 1987,s.661-666.

⁴ Seyahatname, (Cevdet), V/60.

⁵ A.g.e., (Cevdet), V/318.

⁶ A.g.e, (Cevdet), V/431-432.

Üsküp'te yirmiye yakın tekke bulunmaktaydı. Bu tekkelerden yalnızca Mevlvî tekkesi hakkında bilgi verilmiştir. Daha önce ev olarak kullanılan bir yerdir. Melek Ahmet Paşa tarafından tamiri yapılarak Mevlvî tekkesi'ne dönüştürülmüştü.¹

18. Peçevî Hz. Mevlânâ Tekkesi

Seyyahımızın Almanya'ya yaptığı seyahatte Macaristan topraklarında Peçevî şehrinde gördüğü altı tekkenin en bakımlısıdır. Yakovalı Hasan Paşa isminde bir hayırsever tarafından yaptırılmıştır. Çok güzel bağ ve bahçelerden meydana gelen bir alanın içindedir. Özellikle, dervişlerin ney ve kudûm çaldığı zamanlarda, çevre bahçelerdeki bülbüllerin ötüşleriyle yapılan semâ' şölenine katıldıkları tasviri yapılmıştır. Mevlvîhane çok güzel nakışlı bir surette olup kubbeleri kurşundan yapılmıştır. Tarifinin imkansızlığına dikkat çeken Evliya Çelebi, bu tekkenin yetmiş seksen odasının bulunduğunu söyler. Haftada iki defa ayin düzenlenirmiş. Bu tekkede kalanların sayısı hayli fazladır. Bu tekkenin evkâfı yirmi bin kuruş olduğundan sabah ve akşam yemek verilen bir tekkedir. Rum, Arab ve Acem illerinde böyle bir tekke'nin görülmediği de ifade edilmiştir.²

19. Selanik Mevlvîhânesi

Ekmekçioglu Ahmet Paşa tarafından yapılmıştır. Selanik'te Yenikapı dışında bir yerdedir. Seyyahımız bu mevlvîhanenin güzelliğini ve imarını anlatmakta lisanın aciz kaldığını söyler. Mevlana Celaledin-i Rûmî'ye beslediği muhabbetten dolayı bu mevlvîhâneyi tanıtmamak gibi bir şey düşünmediğini ifade eder. Tanıtımı yapılan bu mevlvîhanenin yüksek bir yerde imar edildiğini öğrenmekteyiz. Bütün pencereleri denize nazır olan bu tekkenin dört etrafı da küçük odalardan müteşekkildi. Etrafı parmaklıklarla örülüydü. Semâhânenin kubbesi ahşaptı. Beşiktaş Mevlvîhânesinden daha nakışlı ve müzeyyendir. Marangozların piri sayılan Habib-i Neccar'ın dahi böyle bir kubbeyi kolay kolay yapamayacağı, mübalağalı bir şekilde söylenmiştir. Semâhânenin bütün sütunları ahşaptandı. Çeşitli renk ve şekildeki avizelerde yansıyan ışıkların güzelliği muhteşem bir görünüm kazandırır. Bu mevlvîhanede yüzlerce dervişin kaldığı, ilim tahsilinde bulundukları, özellikle Kuran ve Mesnevî okudukları belirtilmiştir. Vakıfları çok olan bir tekke olduğundan, mutfak kısmının zengin olduğu da ifade edilmiştir.³

20. Romanya Yenişehir Benderî Mevlvîhânesi

Yenişehir Benderî, Romanya'nın Tırnovi şehrine yakın bir yerdedir. Evliya Çelebi'nin ifadesine bakılırsa, burada çeşitli tarikatlara mensub on tane tekke bulunmaktaydı. Bunların en meşhuru ve tanınmış olanı Yenişehir Benderi

¹ A.g.e., (Cevdet), V/556.

² Seyahatname, (Cevdet), VI/199.

³ A.g.e., (OM), VIII/159-160.

Mevlevîhânesidir. Hububî Efendi adında bir şeyhin gözetiminde faaliyette bulunmuştur. Elli beş adet dervîşi vardı. Semâ' meydanı, dervîş odaları, mutfağı ve diğer müştemilâtlarıyla güzel bir Mevlevîhâne olduğu anlaşılmaktadır.¹

21. Kütahya Mevlevîhanesi

Kütahya'da Kapan Hanı'na yakın olan bu Mevlevîhanenin birçok dervîş odaları, semâ'hânesi ve mutribhânesi ile mamur bir yer olduğu ifade edilmiştir. ²

22. Antalya Mevlevîhânesi

Seyahatname'de mevlevîhanenin Adalya'da olduğu ifade edilmektedir. Bu mevlevîhanenin Antalya Mevlevîhanesi olabileceği tahmin edilmektedir.³ Seyyahımız, Antalya'da çeşitli tarikatlara ait yedi tekkenin olduğunu söylerken, bunların içinde en başta Mevlevîhaneyi ele alır. Kale içinde kârgir bir binadan oluşan bu mevlevîhanenin yüksek bir kubbesinin olduğu ifade edilmiştir. Mevlevîhâneyi yaptıran hayır sahibinin türbesi de içindedir. ⁴

23. Karaman Mevlevî Tekkesi

Karaman'da Bostancı Camii sahasındadır. Seyyahımız, bu mevlevî tekkesinde, Celaleddin-i Rûmî'nin vâlikesinin medfun olduğunu söyler.⁵

24. Antep Mevlevîhânesi

Gaziantep şehrinde çeşitli tarikatlara mensub kırk adet tekkenin olduğu belirtilmiştir. Bütün bu tekkelerin en mühimlerinden Antep Mevlevîhanesi hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Evliya Çelebi, bu tekkenin mükemmel ve yapı itibarıyla müzeyyen olması, onu diğer tekkelerden ayırdığını belirtir. Tekkeyi, Türkmen ağası Mustafa Ağa isminde birisi yaptırmış ve IV. Murad'ın silahtârı Mustafa Paşa'ya hibe etmiştir. Büyük ve sağlam bir bina olan Antep Mevlevîhanesinin salonları ve kırk elli hücresinin mermer döşeli olduğu belirtilmiştir. Bahçesinde birçok meyve ağaçlarının bulunduğu, çeşitli çiçeklerin bahçeye ayrı güzellik kattığı da ifade edilmiştir. Bu tekkenin güzelliğini ifade etmek için, Çelebi, Konya'daki Mevlâna türbesinin dışındaki hiçbir yerin burası ile boy ölçüşemeyeceği iddiasında bulunur. Böyle bir güzelliğin ancak Haleb'te olabileceğini söyler. Bu tekkenin yapılış tarihini de Mevlâna'nın kerametine bağlar. Zira, tekkenin yapılışını ifade eden kitâbesindeki tarih mısrası,

¹ A.g.e., VIII/195.

² A.g.e., (DM), IX/23.

³ Necdet Yılmaz, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, Süfler, Devlet ve Ulemâ (XVII. Yüzyıl), Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul, 2001. s.304.

⁴ Seyahatname, (DM), IX/288.

⁵ Seyahatname., (DM), IX/312.

Mesnevîde yazılan ilk mısradır.¹

25. Kilis Mevlevîhânesi

Seyahatname'de Kilis'te Mevlevîyye'ye ait bir Mevlevîhânenin olduğu belirtilmektedir.²

26. Halep Hazret-i Mevlâna Celaleddîn-i Rûmî Tekkesi

Evliya Çelebi, Halep'te yüz yetmiş altı adet tekkenin bulunduğunu söylemektedir. Tüm bu tekkelerin içerisinde en sağlam ve mamur olanının Mevlâna Celaleddîn-i Rûmî tekkesi olduğunu belirtir.³ O kadar güzel ve bakımlıdır ki, Konya'daki Mevlâna Türbesi ile eşdeğerde tutulmuştur. Bir bahçe içinde bina edilen bu tekkenin, dört tarafının da hücrelerle çevrili olduğu kaydedilmiştir. Semâ' ayınlarının yapıldığı bu tekkede, neylerin uşak makamında çalındığı ifade edilmiştir. Tekkenin ortasında balıklarla dolu bir su havuzu varmış. Havuzun etrafında ise çınar ve servi ağaçları bulunmaktaymış. Bu tekkede bir çok dervişin kaldığı da verilen bilgiler arasındadır.⁴ Halep Mevlevîhanesinde Şeyh Bekrî isminde bir dervişin postnişin olduğu bildirilmektedir.⁵

27. Trablusşam Mevlevîhânesi

Seyyahımız Trablusşam'da çeşitli tarikatlara mensub yedi adet tekkenin olduğunu söyler. Bunların içinde en müzeyyen ve bakımlısı olarak Mevlevîhâne'ye ele alır. Trablusşam'ın ortasından geçen Gumeyza isimli akarsuyun kenarında yüksek bir yerde inşa edilmiştir. Mevlevîhâne'nin bulunduğu mekan portakal, limon ve diğer meyve ağaçlarının sıklıkla olduğu bir yerdir. Tekkenin odaları ile semâ'hânesinin Gumeyza nehrine nazır olması, buraya ayrı bir güzellik kazandırmıştır. Şadırvan ve fışkiyelerinin çalışır durumda olması, burayı gezip görmeye değer bir yer haline getirmiştir. Mevlevîhanenin evkâflarının çokluğuna işaret eden Çelebi, bundan dolayı burada birçok fakir dervişin kaldığını ifade eder. Şeyhi hoşsohbet ve Mesnevî'yi çok güzel okuyan birisidir.⁶

28. Kudüs Mevlevî Tekkesi

¹ A.g.e., (DM), IX/355-356.; Bârihüdâ Tanrıkörür, "Gaziantep Mevlevîhânesi", DİA, XIII/475-477.; Hasan Yüksel, "Ayıntab Mevlevîhânesi", Toplumsal Tarih, 1/1-6. S.5 (1994),s. 43-46.

² Seyahatname, (DM), IX/363.; Geniş bilgi için. Orhan Cezmi Tuncer, "Kilis Mevlevîhânesi" Türkîyat Araştırmaları Dergisi, yıl:2.S.2. (Mayıs 1996),s.259-281.

³ Bkz. Sezâi Küçük, "Halep Mevlevîhânesi", İLAM, C.III.sy: 2 (Temmuz-Aralık) s. 73-106.

⁴ Seyahatname, (DM), IX/378.

⁵ A.g.e., (DM), IX/382.

⁶ A.g.e. (DM), IX/409-410.

Kudüs'te Babı Amud'un iç kısmındadır. Seyyahımız, Kudüs'te yetmiş tarikata mensub tekkelerin varlığından bahsederken, en mamur ve bakımlısının Mevlevî Tekkesi olduğunu söyler.¹

29. Mekke Mevlevîhânesi

Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre Mekke'de çeşitli tarikatlara mensup yetmiş sekiz adet tekke bulunmaktaydı. Bu tekkelerin içinde en mamuru ve büyüğü olarak Mevlevîhaneyi zikreder. Mekke'de Muallâ denilen yerde olan bu Mevlevîhâne, Mehmed Hindî Lahorî tarafından yapılmıştır. Kendisi Mevlanâ'nın oğlu Çelebi efendinin izniyle buranın şeyhliğini yapmıştır. Seyyahımızın, burayı ziyaret ettiği dönemde şeyhi Gemci Ağa oğlu Ferhad Çelebi'dir. Gemci Ağa oğlu Ferhad Çelebi, seyyahımız ve beraberindekileri Mevlevîhânenin çevresine yerleştirdiği çadırlarda yirmi gün misafir etmiştir. Mevlevîhâne, Mekke'nin mesîre sayılan bir yerinde olduğundan, Mekke eşrafından bir çok kimsenin buraya geldikleri ifade edilmiştir. Şadırvanları, fiskiyeleri ve havuzu ile gayet güzel bir tekkeydi.²

30. Kahire Mevlevîhanesi

Kahire'de Suku Salibe yakınlarındaydı. Birçok derviş hücreleri ve semâ'hânesi ile büyük bir tekkeydi. Şeyhi, Hasanzâde Efendi adında birisi idi. Seyyahımız, İstanbul Kulekapısı Mevlevîhânesi şeyhi Adem Efendi'nin Mekke dönüşü buraya uğradığı ve burada vefat edip, bu tekkeye defn edildiğini söyler. Şeyh Adem'in vefat tarihi için:

"Adem dedemiz iderek gitdi cinâne"

diye tarih düşürüldüğü ifade edilmiştir.³

Sonuç

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Mevlana ve Mevlevilik kültürü üzerine çok değerli bilgiler bulmak mümkündür. Evliya Çelebi, gezip gördüğü yerlerde bulunan Mevlevi tekkelerini ziyaret etmiş, dikkatli bir şekilde inceleme imkanı bulup, malumat vermeye çalışmıştır. Seyahatname'de otuz mevlevihane hakkında bilgi verilmiştir.

¹ A.g.e., (DM), IX/488.

² A.g.e., (DM), IX/772.

³ A.g.e., (DM), X/252-253.

BİBLİYOGRAFYA

Ayvansarâyî, Hüseyin Hadîkatü'l-Cevâmî I-II, Matbaa-i Amîre, İstanbul, 1281.

Demircanlı, Yüksel Yoldaş, İstanbul Mimarisi İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. İstanbul, tarihsiz.

Evliya Çelebi, Seyahatname, Neşreden Ahmet Cevdet, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1314.

Evliya Çelebi, Seyahatname, (Evliya Çelebi b. Dervîş Muhammed Zillî, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 ve 305 Yazmasının Transkripsiyonu Dizini) Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998-1999-2001.

Evliya Çelebi Seyahatname, (Evliya Çelebi b. Dervîş Muhammed Zillî, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu Dizini), Haz. Orhan Şaik Gökyay, Yapı Kredi Yay. İstanbul 1996.

Evliya Çelebi, Seyahatname, (15.Cilt) Türkçeleştiren Zuhurî Danışman, Zuhurî Danışman Yayınevi, İstanbul, 1969-1971.

Ekrem Işın- M. Baha Tanman, “Yenikapı Mevlevihânesi” DBİA, VII/476-485.

Kara, Mustafa. Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler, I-II, Uludağ Yayınları İstanbul I.Cilt 1990 İstanbul, II- Cilt İstanbul 1993.

Koprıman, Kâzım “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Tokat Şehrîne Dâir Verilen Bilgilerin Değerlendirilmesi”, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, Ankara 1987.

Küçük, Sezâî “Halep Mevlevihânesi”, İLAM, C.III.sy: 2 (Temmuz-Aralık)

Tanman, M.Baha “Yenikapı Mevlevihânesi” IX.Vakıf Haftası Kitabı, Ankara, 1992.

Tanman, M. Baha “Beşiktaş Mevlevihânesi”, DİA, V/553-554.

Tanrıkorur, Bârihüdâ “Gaziantep Mevlevihânesi”, DİA, XIII/475-477.

Tuncer, Orhan Cezmi “Kilis Mevlevihânesi” Türkiyât Araştırmaları Dergisi, yıl:2.S.2. (Mayıs 1996),

Özdamar, Mustafa Dersâadet Dergâhları, Kırk Kandil Yay.,İstanbul. 1994.

Yılmaz, Necdet Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, Sûfiler, Devlet ve Ulemâ (XVII. Yüzyıl), Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul, 2001.

Yüksel, Hasan “Ayıntab Mevlevihânesi”, Toplumsal Tarih, 1/1-6. S.5 (1994),